

ÉLET ÉS IRODALOM
 SZÉPIRODALMI ÉS
 TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

Előfizetési ár:
 Egész évre 6 frt.
 Fél " 3 " 50k.
 Negyed " 1 " 50k.
 Egyes szám ára 12 kr.

Lapfőmunkatárs és szerkesztő:
KORBULY JÓZSEF.
 Főmunkatárs:
HEGEDŰS ISTVÁN.

*Szerkesztői iroda és
 Kiadó hivatal:*
 Kolozsvárt, Bel Monostor
 utca 20s.

Ny. Stein J. Kolozsv.

Metsz. Fiedler K.

FELHIVÁS ELŐFIZETÉSRE.

Nem szükség fejtegetnünk, mily jelentékeny hatással lehetnek vidéki központjaink a közszellem emelésére. A főváros emelkedjék bár mindnyájunk öröme és büszkeségére minden igaz magyar metropolisává: vesztí erejét, befolyását, ha a vidék közszelleme ernyed, önérzetlen. Erdélyrészi kisebb hazánkban a politikai sajtó az utóbbi időkben oly lendületet vett, mely jogos reményt nyújt az iránt, hogy oszlani kezd a közöny, mely ólomsúlylyal nehezedett bérczes hazánk közéletére. De elegendő-e az élet egyoldalú nyilvánulása elé tartani tükröt? Elég-e a központban kiadott politikai jelszavakat, mint hű viszhangoknak keblünk nemes hevületével viszonzni? Egy ága van-e az irodalom életének vagy az életet tükröző irodalomnak?

Lehet-e tompa megnyugvással megadnunk magunkat egy pár kevéssé szerencsés kísérlet után, melyeket részint itt Kolozsvárt, részint Maros-Vásárhelyt igaz buzgalommal tettek szépirodalmunk és társadalmi életünk önállóbb fejlesztése iránt? Nem kötelességünk-e a kísérletet mindannyiszor újból kezdeményezni, valahányszor a sikerre csak némi kilátás is mutatkozik?

Politikai életünk tolmácsai: a politikai közlönyök is többször hangoztatták annak szükségét, hogy a vidék több önérzettel, több önállással, több áldozatos buzgalommal léphetne föl. Az izlés nemesítésére, a szépírási öntudatosra tételére, az irodalom marandó alkotásai iránt a figyelem ébresztésére, a nemzeti műveltség összhangzatos többoldalú fejlesztésére, a nemzeti öntudatnak az élet minden nyilvánlatában egyformán ébrentartására bir-e a főváros elég erővel? Aligha! Mindgyre hangzik a panasz, hogy a politika absorbeal mindent. Csak közelebbről nyilatkozott úgy egyik genialis szépírónk, hogy ólomszülő szedése az ő munkássága. De szóljon bár a központ még szebben. Működnek bár még önzetlenebb lelkesedéssel: ha viszhangot nem ébreszt...nem vész-e el fáradságának java-része?

E hiányon kíván csekély hatásköréhez képest segíteni az „Élet és Irodalom“, e szépirodalmi és társadalmi heti lap, mely

mély jelentőségű czimének súlyához képest, törekedni fog komoly irányban hű tükre lenni a társadalom életének — a napi politikának teljes kizárásával, — igaz terjesztője lenni az irodalmi izlésnek, ébresztője ama termékek iránti érdeklődésnek, melyek ez érdeklődést valóban megérdemlik. Igaz, őszinte hangon kíván e lap hozzászólni a nevezetesebb társadalmi kérdésekhez, bevinni az itészet magasabb nézőpontjait az irodalmi kérdések megvitatásába és egy szegény, elhagyatott mezőt, saját kis hazánk irodalmi múltját is művelés alá fogni. Vajha minél több oldalról sietnének e nemes czélunk felé vezető utak egyengetéséhez!

Rovataink berendezésénél, egy kissé eltérve a chablonszerűségtől, csak a vers, az elbeszélések rovatát tartjuk meg állandóan, egyebekben szabadabb mozgást engedünk meg magunknak. Természetesen igyekezni fog lapunk az irodalom és művészet köréből minden fontosabb mozzanatot lehetőleg elfogulatlan tárgyiasággal feldolgozni.

Lapunk minden vasárnap fog egy, és a szükséghez képest másfél nagy íven színes borítékban megjelenni.

A lap előfizetési ára:

Egész évre . 6 frt. ; Félévre . 3 frt.
Negyedévre 1 frt 50 kr.

T. cz. gyűjtőinknek öt egyszerre beküldött előfizető után kívánatra tiszteletpédánygyal szolgálunk.

Úgy az előfizetési pénzek, valamint a lapszellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendőek (Kolozsvárt, Belmonostorutca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad STEIN J. könyvkereskedése

HEGEDÜS ISTVÁN,
főmunkatárs.

KORBULY JÓZSEF,
laptulajdonos és szerkesztő.

HIRDETÉSEK.

MEGJELENT
és Kolozsvárt csupán

STEIN JÁNOS

zeneműkereskedésében kapható:

Guzsajosban. 4 székely népdal. 1. A fuszujka szára. 2. Jaj de búsan harangoznak. 3. Sóvárádon nevededtem. 4. Huszár vagyok, azzá lettem. — Énekhangra zongorakísérettel átírta Lányi Ernő. 80 kr.

Parlagi rózsák. 5 kedvelt népdal. 1. Ha meghalok, temetőbe visznek. 2. Holdvilágos, csillagos az éjszaka. 3. Kalapom, kalapom csúrgóra. 4. Jaj Istenem, jaj de baj. 5. Az anyám arra kért. — Énekhangra zongorakísérettel alkalmazta Lányi Ernő. 80 kr.

Máramarosi „Magyar-román“ testvériség. Négyes. Zongorára szerzé Dorozslai Adolf. 75 kr.

Meteor-polka. Zongorára szerzé Atala. 60 kr.

➔ Vidékre, az árnak postautalványgyal való be-
küldése mellett, bérmentve.

EREDETI
FRISTER és ROSSMANN

VARRÓGÉPEK.

Amsterdamban az 1883-diki kiállitáson

„ARANY ÉREMMEL“

kitüntetett, tehát a legnagyobb elismerésben részesített

SINGER

varrógépeket készpénz, vagy 1 frt heti részletekbeni fizetések és hat évi írásbeli jótállás mellett ajánlja

Neeser János és társa

Kolozsvárt, tordauteza 1. sz.

(7)

(8-52)

STEIN JÁNOS

KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDÁSZ,
erdélyi muzeum-egyleti könyv- és zeneműáros
KOLOZSVÁRT

ajánlja az összes magyar, valamint a német és külföldi irodalom minden ágának legújabb s legjelesebb termékeiből felszerelt

KÖNYV- ÉS ZENEMŰKERESKEDÉSÉT

(Erdély legnagyobb könyv- és zeneműtelepe.)

Dús raktára kötött és kötetlen könyveknek a tudomány minden ágából. Képes diszművek, gyémántkiadások és ünnepi ajándékok.

HAZAI és KÜLFÖLDI REMEKIRÓK A LEGOLCSÓBB KIADÁSOKBAN.

MINDENMŰ ISKOLAI KÖNYVEK, TAN- és SEGÉDKÖNYVEK LEGTELJESEBB RAKTÁRA.

Ima- és ájtatosági könyvek egyszerű, úgy a legpompásabb diszkötésben stb.

NAGY KITERJEDÉSŰ ZENEMŰ-RAKTÁRÁBAN

mindenkor a legújabb, úgy nemkülönben a klasszikus zeneművek különféle kiadásokban kaphatók. Az olcsósága és jeles tartalmánál fogva méltán hírnevet szerzett

EDITION PETERS

(PETERS-FÉLE GYŰJTEMÉNY.)

mindig teljes számban van raktáron.

Bel- és külföldi könyv- és zeneműárosokkal való élénk összeköttetésénél fogva minden bárhol és bárki által hirdetett könyv vagy zenemű az eredeti bolti áron kapható vagy rövid idő alatt jutányos áron megszerezhető.

KÖNYV- és ZENEMŰ-JEGYZÉKEK

ingyen és bérmentve.

Vidéki megrendelések gyors és pontos teljesítésére különös gond fordítatik.

Közel **50 év óta** fennálló könyvkereskedésében

A JELESEBB VAGY LEGÚJABB SZÉPIRODALMI MŰVEK ÉS REGÉNYEK

azonnal kaphatók s félhívja

a t. olvasó-egyletek s egyáltalán a hazai könyvtárak

különös, szives figyelmét ama felette előnyös feltételekre, melyek mellett a legnagyobb készséggel ajánlkozik

összes irodalmi szükségleteiknek

pontos és gyors szállítására.

Levélbeli megkeresésre a feltételek azonnal közöltetnek.

A rendkívül leszállított áru szépirodalmi művek árjegyzékével és minden más könyv- és zenemű-jegyzékkel ingyen és bérmentve szolgál.

JÓL BERENDEZETT

KÖNYV- és KÖNYOMDÁJA

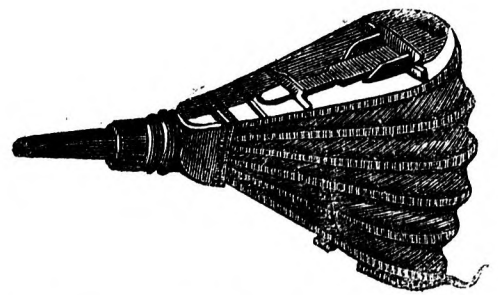
minden e szakba vágó megbízást pontosan, csinosan és a legjutányosabb árak mellett eszközöl.

AZ ELSŐ ERDÉLYI FUVÓ-GYÁR

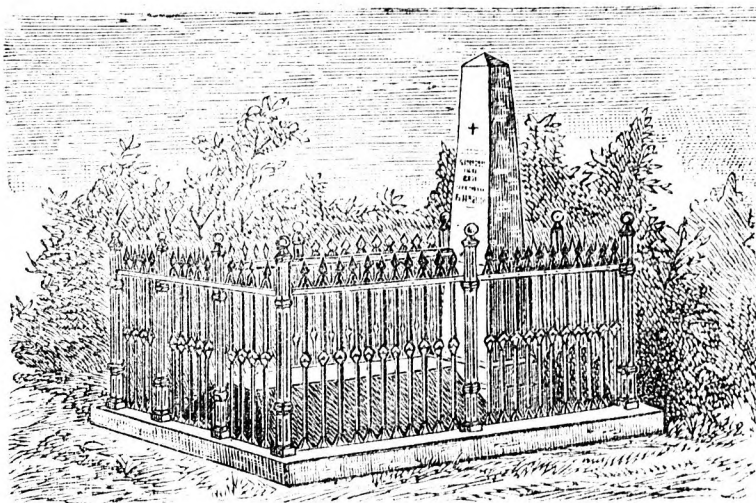
KOLOZSVÁRTT.

Van szerencsém a már több mint 14 év óta fennálló és jó hírnévnek örvendő gyáramat a t. cz. közönség becses figyelmébe ajánlani.

Bátorkodom egyszersmind tudatni, hogy mindenféle **gép-mű** és **épület-lakatos munkákat**, ugyszintén vert-vasból

SIR-
RÁCSOZATOKAT

LÉPCSŐZETEKET,

VILLÁMHÁRÍTÓKAT

stb. a legrövidebb idő alatt, legolcsóbb árban, elkészíték.

Minták és rajzok a világ leghiresebb vasgyáraiból kikerült rajzok után készülnek.

Minta-rajzok, mûminták kívánatra adatnak, vagy vidékre postán bérmentve küldetnek.

SEEMANN JÓZSEF.

ÉLET ÉS IRODALOM.

SZÉPIRODALMI ÉS TÁRSADALMI HETI KÖZLÖNY.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Negyedévre 1 frt 50 kr.
Félévre 3 " — "
Egész évre 6 " — "
Egy szám ára 12 kr.

LAPTULAJDONOS ÉS FELELŐS SZERKESZTŐ:

KORBULY JÓZSEF.

FŐMUNKATÁRS:

HEGEDŰS ISTVÁN.

Az előfizetési pénzek, valamint a lap szellemi részére vonatkozó közlemények a szerkesztőhöz küldendők. (Koloszvárt, Belmonostor-utca 20. sz.)

Helybeli előfizetéseket elfogad Stein János könyvkereskedése. KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

I. Évfolyam.
Nyolcadik szám.

Megjelenik minden vasárnap 1—1½ ívnyi terjedelemben.

Koloszvárt.
1884. február 17.

Nemzeti élet és nemzeti irodalom.

I.

Nem mi hozzuk kapcsolatba először e kérdést s nem mi vizsgáljuk először a kölcsön-hatást, melyet az élet az irodalomra és viszont az irodalom az életre gyakorol. A kapcsolat megvolt, a kölcsönhatás nyilvánkozott, mielőtt valakinek feltűnt s vizsgálat alá került volna. A vizsgálat megindult s azóta meg-megújulása csak a fölismerést mozdította elő, a fölismerés pedig a kérdésbe mélyedést vonta maga után. S mentől többen és mentől többször foglalkozunk vele: annál fontosabbnak és annál érdekesebbnek lünek föl; mert annál közelebb vezet hennünket a magunk, az „ember“ megismeréséhez, a testi élet és szellemi élet szervi összefüggésének megértéséhez; annál inkább tisztába jöhetünk az időről-időre uralkodó irodalmi divatokkal és divatos eszmeáramlatokkal.

A vizsgálatra minden nemzet irodalma hálás terül kínálkozik. S valóban vonzó is, tanulságos is lenne néhány párhuzamot vonni, éles megvilágítással, csattanós esetekkel. Felmutatni például: hogy az olasz renaissance mikép hatotta át nemcsak az irodalmat, hanem az egész életet is; hogy az antik eszmék és alakok mikép érvényesültek nemcsak a költészetben és művészetben, hanem egyszersmind a szokásokban és erkölcsökben is. Kifejteni például: hogy a francia universalismus, mely a XVIII. század legjelesebb íróival egyre csak az általános emberi igazságokat kereste és fejtegette, mikép ragadta a nemzet-gyűlést az általános emberi jogok ünnepélyes kinyilvánításáig. Megmagyarázni például: hogy a német particularismus, melyben Németország a vesztfáliai béke óta sinylett, mikép hatott vissza az irodalomra; hogy a „haza“ hiánya mikép akadályozta meg azt is, hogy hazafias lyra fejlődhessen, míg a németek Napoleon ellen nemzeti küzdelemre nem lelkesülnek; addig még a Göthe kobzán sem zendül meg az. Feltüntetni például: hogy az angol realismus, mely Albion fiainak jellemére az elhatározó bélyeget nyomja, mikép jut kifejezésre mind a szépirodalomban, mind a tudom-

mányokban, — még a legspeculatívabb tudományban, a philosophiában is.

De elhagyjuk. Nem ereszkedünk az egyetemes irodalom nagy tengerére. Összevonjuk vitorláinkat. S maradunk itthon.

Vizsgálni fogjuk: hogy a nemzeti irodalom és nemzeti élet nálunk micsoda befolyást gyakorolt régebben egymásra s mi a kölcsönös hatások mai nap; vizsgálni fogjuk azért, hogy rámutassunk irodalmunk néhány bajára és akadályára; talán egyuttal a javítás és elhárítás néhány módjára és eszközére; vizsgálni fogjuk abból az alkalomból: hogy a magyar nemzeti irodalom egyik legérdemesebb veteránja, Szász Károly, legelső szépirodalmi testületünk, a Kisfaludy-társaság ez idei ünnepélyes közülésében, a múlt vasárnapon, megnyitó beszédével szépirodalmunk pár legújabb divatához hozzászólt.

Különös ez a magyar sajtó!

Különös ez a magyar közönség!

Ha Irföldön agrárius gyilkosság történik: azonnal kész a figyelmeztetés Gladstonnak és kormányának. Ha Jeromos herczegnek eszébe ötlik, hogy kiáltványával mulattassa a párisiakat: legott szól a tanács Greynnek és a republicának. Ha a nihilista párt halálos ítéletet küld III. Sándornak: rögtön hangzik az intés a reformok behozatalának szükségéről. Ha Ausztriában örövel lelőnek valamely rendőrt: mindjárt beható megbeszélés tárgya lesz. Ha Zanardelli berzenkedik, Clemenceau hetvenkedik, Bradlaugh nem esküszik, Staresevics veszekszik: — csak úgy özönlik az eredeti tudósítás. Ha a magyar képviselőház valamely tagja beszél a kis üstökről vagy a koresma-adósságról: nyomban mozgásba jő a messzeirő billentyűje és veri a hirt a feltűnő beszéd nagy hatásáról. Kávéházakban, társas körökben, magán estélyeken unos-untig emlegetik. Pedig aféle buborékot minden ülésben felfunak néhányat. De ha a magyar szépirodalomnak egyik legavatottabb mestere és ismerője egy irodalmi ünnepen, minő egy évben csak egyszer esik, széttekintve irodalmunk mezején és látva a sürgés-forgást, mely a napi lapokban, a könyvirodalomban s a szinpad eredeti drámaműveiben előttünk föl- s lezajlik, fölteszi a kérdést: vajjon egészséges-e irodalmunk fejlődése, ép-e az ebben túlnyomóan nyilatkozó izlés, teljes és minden oldalra arányos-e a munkásság? S azt

adja feleletül, hogy a széttekintés eredménye, ha nem is kétségbeejtő, de minden irányban alig megnyugtató: — akkor? Nos, akkor a sajtó egyszerűen közli a megnyitó elmékedést és a közönség egyszerűen elolvassa azt. Mind a kettő egyszerűen tudomásul veszi; mind a kettőnek jelentősebb akár a tránsváli, akár a tonkingi kérdés, mint a magyar irodalom bármínő életkérdése.

Miért? Azért, mert ez a mi időnk, ez a mi nemzedékünk petyhüdt. Csak az izgató politika, melyet Daudet Alfonz a musák hívéhez illő gyűlölettel a rimához hasonlított, mely a maga sarával és szennyével napról-napra bélyegez és pellengére állít, — ingerli és villanyozza még föl; a csöndes költészet, mely sugárral és meleggel tölti el a lelket s az örök csillagok, az örök eszmék honáig emeli föl, petyhüdt idegeire elvesztette a hatást. Pedig azok sirján, kik a napi érdekekért viaskodnak, még ki sem zöldül a fű, a mikor már elfeledik; mig azok sirja előtt, a kik az örök eszmékért küzdenek, magasra nő a cziprus és szélesre bokrosodik lombja, a mikor még egyre emlegetik.

Még se fog.

Még se tanít.

Miben van a hiba, hogy ez a mi időnk, ez a mi nemzedékünk így elernyed: az irodalomban, vagy a közönségben? Mi esett túltengésbe: a nemzeti irodalom vagy a nemzeti élet?

Szász Károly nem ölelte föl, nem is akarta ezt a kérdést. Az ő ünnepi megnyitója méltó és igaz önérzéssel hivatkozva a Kisfaludy-társaság buzgóságára, melyet eredeti művek és idegen remek kiadásában kifejtett, a tervszerű és céljattudatos eljárásra, melyet széptani és költői pályakérdéseinek kitzítésével követett, csak röviden, néhány elméleti sark-igazság hangoztatásával, rámutat a mai magyar szépirodalom pár kinövésére: a „rajz“-ra és a „vegyes fajú drámára“, melyek miatt az igazi novella, a magyar zamatu, de erős szerkezetű elbeszélés s a történeti szinmű, legyen tragédia, komédia vagy dráma, szinte egészen kiveszett.

Mi e lap hivatásához képest teljesebb választ törekszünk adni.

SZÉCHY KÁROLY.

Láda! Kérnek. Jösz-e?

Elbeszélés.

Irtta: JÓKAI MÓR.

(Folytatás.)

István csöndes uraság volt: a magánál kisebb embert csak szolgának nézte: a fiát pedig kétszeresen rab-szolgájának tekinté.

Dühében, mérgében összekiabálta a hajduit s VIII. György urfit becsukatta a gömbölyü toronyba, annak is a legfelső szobájába, a honnan bajos leugrani az ablakból.

Akkor aztán előhivatta Elentherius mestert s meghányta-vetette vele, hogy miféle kvalifikált torturákat lehetne alkalmazni György urfi ellen, hogy a lemondásra rábirják; de azért a termetét meg ne rontsák.

Elentherius mester tudott kitalálni több ilyenféle mortificatiokat.

A legelső az volt, hogy nyár derekán úgy ráfütötték az urfira a siska-kemenczét, hogy majd elolvadt tőle. De az akarata csak nem akart megolvadni.

Azután meg beszózt húst, száraz halat küldtek neki enni; de innia nem adtak hozzá. Majd a szájpaddlásához ragad a nyelve a szomjuságtól, de azért nem mondta ki vele ezt a szót: „lemondok a Katiczáról.”

Ez sem sikerülvén, Elentherius a maga alchymiai tudományával állított elő olyan gázokat, a mik a belélegzésre nem veszedelmesekek, ellenben az illatuk a pokol konyhá-

jához való. Ilyeneket eresztettek be a fujtatókkal az urfi börtönébe. Prüsszögött tőle; de nem renunciált.

Azután azt kezdték, hogy nem hagyták alunni. Oda állítottak az ajtaja elé két rabot kerepelővel; az egyik elhagyta, a másik rákezdte. György urfi ahhoz is hozzá szokott.

Megkoplaltatták. Eltúrte.

Elvették alóla az ágyat. Aludt a pusztatéglapallón.

— Megálljunk csak! — mondá végre István ur. Tudok én valamit, a mi nekem magamnak a legfertelmesebb distractio szokott lenni. Mikor a kapucinus gvárdián, meg a lutheranus esperes összeakasztatnak egymással itt az asztalomnál s elkezdenek a dogma fölött dissertálni. Azt én, pedig kemény természetű legény vagyok, két óránál tovább ki nem tudom állni. Próbáljuk meg, meddig állja ki az urfi?

Úgy tettek, megpróbálták. A két tudós theologust felküldték hozzá a gömbölyü toronyba s ott azok ketten egymással szemben helyet foglalva, elkezdenek az exegesis dialectica, hermenentika fegyvereivel egymásra puskázni egész zélussal. Az volt nekik mondván, hogy György urfi convertálást forgat a fejében, azért van bezárva. Annál fogva az egyik pap az egyik fülébe prédikálta a maga bölcsességét, a másik a másikba, az egyik meg akarta tartani, a másik el akarta ragadni. Három-négy óráig kiálta a szerencsétlen kintpadra vont áldozat a szörnyű torturát, de mikor már beesteledett, elkezdett az ajtón dörömbözni, irgalmat, kegyelmet ordi-

tott s azt mondta, hogy elveszi inkább az ördögök nagyanyját is, ha az apja úgy parancsolja, csak ezt a két bölcset vigyék a pokolba!

A lakadalmas menet.

A mint IV. István értesült VIII Györgynek illetően megpuhulásáról, ő is úgy tett, mint a hogy az elefánt-szeliditők szoktak tenni a vad elefánttal: hogy tudniillik először megkinozzák, megkoplaltatják, azután pedig nyájasan beszélnek hozzá s piskótával traktálják.

— No hát, édes fiacskám! ha eszedre akarsz térni, akkor én is kegyelmesebb apád leszek. Hát rá állsz, hogy lemondasz a libapásztor Katáról.

— Le is mondtam már.

— Eldobod a lószőr gyűrűjét?

— Rá is tapostam már.

S igazat mondott benne; mert a keze ujjáról csakugyan eltűnt a gyűrű: a lába ujjára húzta azt fel. Ott is jó helyen van az. A régi persák a lábujjaikon viselték a gyűrűiket, azok pedig a tudósok tanúsága szerint, a mi apáink voltak. És így csakugyan rajta taposott György urfi.

No hát így jól van. Már most hát rá állsz, hogy elveszed a Drugeth Katát?

— Venném biz én; de úgy vagyok vele, mint az egyszeri cigány a grófkisasszony-nal, hogy félig már meg van benne a házassága, ő már beleegyezett; de a grófkisasszony még nem. Én nem kellek ám Drugeth Katának.

TÁRCZA.

Poe Edgar a „Holló”-ról.

(A műalkotás kérdéséhez.)

Dickens Károly egy jegyzetében, mely most kezem közt van, ezélezva azon véleményre, melyet egykor a Barnaby Rudge mechanizmusáról megkoczkáztattam, így szól: „Mellékesen, tudja ön, hogy Godwin az ő Caleb Williams-át visszafelé írta? Ő hősét először nehézségek szövevényébe bonyolította, megalkotván a második kötetet s akkor aztán körülnézett, hogy valamely módon az első kötetben indokolja a már megtörténtet.”

Én ezt Godwin részéről szabatos eljárási mód-nak nem tekinthetem, különben is, a mit ő beismer, nem egészen hangzik egybe Dickens fölfogásával; de az is igaz, hogy Caleb Williams írója sokkal nagyobb művész volt, hogysem tekintetbe nem veszi vala azon előnyt, mely egy, legalább némileg hasonló, eljárásból származik. Semmi sem világosabb, mint az, hogy minden tervnek, mely csak e névre érdemes, ki kell a végkifejlésig (dé-nouement) dolgozva lennie, mielőtt a tollra kezűket csak rá is tettük volna. Egy terv csak akkor bírhat a következetesség és okozati összefüggés nélkülözhetlen színezetével, ha a végkifejlést folytonosan szemünk előtt tartjuk, ha minden esemény s különösen a hang teljesen a czél érvényre jut-tatásának szolgálatában áll.

Én részemről nagy tévedést látok az elbeszélések szokásos szerkesztési módjában. Rendesen

vagy a történelem nyújt egy kidolgozandó tételt, vagy a napnak valamely eseménye ragad meg valakit, vagy legjobb esetben az író azon czéllal fog munkához, hogy érdekfeszítő események összeállításában elbeszélésének csupán alapot teremj, számítva rendszeren arra, hogy majd azon hézagokat, melyek a tény- vagy cselekvényben talán lapról-lapra újra előtűnnek, leírással, párbeszéddel vagy szerzői magyarázattal kitölti.

Én leghelyesebbnek tartom, ha a munkát a hatásnak szem előtt tartásával kezdjük el. Az eredetiségre folyton figyelve, — miután önmagával szemben igaztalan az, ki megkísérli tekintetbe nem venni az érdeklődésnek ezen annyira szembeütő s oly könnyen elérhető külforrását — én először is így szólok magamhoz: „Azon számtalan hatások vagy benyomások közül, melyek iránt a szív, az értelem vagy — általánosabb értelemben — a lélek fogékonysággal bír, melyiket fogom kiválasztani a jelen alkalommal?” Először egy új, másodsor egy élénk hatást választva, fontolóra veszem, hogy eseményben és hangban melyik dolgozható ki jobban a kettő közül — melyik egyszerű eseményben és különös hangban vagy megfordítva, és másfelől mind az eseménynek, mind a hangnak különös-sége mellett — miután magam körül (vagyis inkább magamban) szétnéztem, az eseményt és hangot oly módon hozni kapcsolatba, hogy az lehető leginkább segítségemül szolgáljon a hatás létrehozatalában.

Gyakran elgondoltam, milyen érdekes egy tanulmányt írhatna egy író, kinek kedve volna arra — ha t. i. meg tudná azt tenni — hogy részletesen, lépésről-lépésre feltüntesse azon eljárást, mely által alkotásai közül egyik vagy másik bevezetésének utolsó pontjára jutott el. Miért nem látott még a világ soha aféle tanulmányt, azt va-

lóban bajosan tudnám megmondani, ha csak nem azért, hogy az írói hiúságnak több köze van az elhallgatással, mint bármely egyéb. A legtöbb író, különösen költő — megértvén azt, hogy alkotásuk bizonyos szelid örület szüleménye — holmi önki-vületes szemléletet emleget s valóságos borzalom fogná el, ha a közönségnek megengedtetnék egyetlen pillantást vetni a színlalak mögé, a kellően meg nem érlelt gondolatok nehézkességére és ingadozására; a valódi czélra, mely csak az utolsó pillanatban nyert alakot; az eszmének — mely még tiszta látássá nem érlelődött — számtalan fölcillanásúra; a teljes kifejlésre jutott ábrándokra, melyekről mint használhatlanokról, reményt veszítve, le kelle mondani; az óvatos válogatások s visszautasításokra; a keserves kihuzások s közbeszurásokra; szóval a kerekre és szárnyakra, a színváltoztatásra szolgáló kötéltre, a fogas hágesókra s démon-bilincsekre, kakastollra, vörös festékre és fekete foltra, melyek száz közül kilenczvenkilenc esetben az irodalmi históriának tulajdonait alkotják.

Tudom másfelől, hogy épenséggel nem gyakori eset az, midőn az író egyáltalában képes viszszaemenni azon nyomokon, melyeken végkövetkeztetéseihez eljutott. Az ihletettség általában zürzavarban támad; hasonló módon tart s megy feledékenységre.

Én részemről sem azon ellenszegülésnek, melyre föntebb ezéleztam, barátja nem vagyok, sem a legkisebb nehézséggel nem találkozom, ha bármely alkotásom előre haladó lépéseit emlékezetemben föltűjteni akarom; s mivel az elemzés vagy újraserkesztés érdeke, a mit én desideratum-nak tartok, egészen független az elemzett dolog való vagy képzelt érdekétől, úgy vélem, nem fog részemről a decorum megsértésének tekintetni, ha

— Dehogyan nem kellesz! De még a széket is megtörli a könyökével, a hová leültet, olyan nagyon kellesz. Látod mi ez? Levél. Drugeth Kata írta. Olvasd csak, mi van benne? Csunya irás, de nagyon jó. „Nem bánom, rászánom magam, hogy bekössem a fejem a kegyelmed fiával.“ No a többi még se olvasd. Rólad van szó. Nagyon megtetszettél neki. Még elbiznád magad. Azt írja, hogy már meg is hozatta a püspöktől a dispencziót. Csak egy héttel hamarabb izenjük meg a lakodalom napját, hogy a tortákkal elkészülhessenek: meg a vadpecsenyékkel. A tűzoknak hat napig kell állni a páczban. No hát mikor küldjem meg az izenetet?

György urfinak a félkötő módja mellett titokban igen gyors esze volt. Egyszerre keresztül villanylott az agyán, hogy miféle hamisság van abban a levél-historiában? Drugeth Kata bizonyosan meghallotta, hogy őt az apja itt a toronyban zárva tartja és mindenképen mortifikáltatja: arra gondolta ki azt a furfangot: azzal kiszabadíthatja ebből a kelepceből.

Csak egyszer aztán kint lehessen még egyszer a gyepen.

— Hát én nem bánom, felcsapok! Kata csak Kata. Nekem mindegy. Hanem egyet keményen kikötök, s ha az meg nem lesz, akkor egy tappot sem mozdulok innen a tömlőcből, ha mindjárt a szakállam keresztül nő is a falon.

— No ugyan mit kívánsz?

— Hát azt, hogy mikor én lakodalomra megyek egy olyan uri társaság elé, a milyen a Drugeth Kata kastélyában össze szokott gyűlni, hát akkor én alám egy becsületes igazi derék mént adjanak; mert én olyan görhes kabulára, mint a milyennel a multkor parádéztam, világ csufjára többet fel nem ülök.

IV. István nagyon megörült a nyilatkozatnak. Hisz ez nagyon olcsó feltétel!

— Meglesz, fiam, meglesz. Ha csak paripa kell.

— De nem a magunk istállójából való paripa! hanem igazi tizenhét markos angol telivér.

Most már szeretett volna valamit lealkudni belőle István ur: felébredt benne az egy pillanatra elszundított zsugoriság.

— Nono, fiacskám. Talán tizenhat markos is elég lesz! Aztán a félvér alkalmasabb a lakodalmi menetre. Gondold meg, hogy ott salvákat lönek: a telivér megijed, bokros lesz, kirug, ledob, meghalsz.

— Nem alkuszunk visszafelé! — erős-ködök György urfi. Egy hüvelyket sem engedek le belőle. Vagy lesz ilyen lovam, vagy nem lesz. Ha lesz, megyek; ha nem lesz, maradok.

(Folytatása következik.)

ALKONYÓRÁK.

Írta:

BARTHA MIKLÓS

IV.

Födélzetem.

A hajó bordáit csendesen nyaldossák a Duna hajjai. A parti lámpák szelid fénye reszketegen tükröződik le a folyamban. Mély és szokatlan csend uralkodik, mintha gyászba borult volna a város. Szakadozó felhőoszlopok vonulnak el a hold előtt, meg-meglebbentve szárnyaikat, mint valamely halálmadarak.

Hányódó férfi nyöszörög a fedélzetem. Mellette gyűgyögő gyermek gondtalanul. A férfi száraz kezei föl-fölemelkednek borus homlokáig, meg visszahullnak. Aléltan gondol arra a nagy bizonytalanságra, a mit a holnap takar.

Ah, ha egyedül volna!

Minő boldogság, mikor senkid sincs. Szülők, a kiknek tartozol; gyermekek, a kikért felelős vagy; nő, a ki megsirathat. Mikor egy fűszál sem terem számodra, mely hazád rögéhez köt; mikor egy emlék sincsen, melyet ápolni óhajtanál. Mikor már nem hiszünk csalfa biztatásnak s a leszámolásnál kitűnik, hogy a végzet semmit sem váltott be abból, mit neki reménységünkkel hitelezünk. Minő boldogság így lenni egyedül!

Hullám hullámot kerget s lány karjait ringatva nyújtja a térfele.

Oh, hogyha egyedül volna!

fölmutatam a modus operandi-t, melylyel műveimnek egyike összeállítva lön. A „Holló“-t veszem elő, mint a mely legáltalánosabban ismeretes. Szándékom föltüntetni, hogy annak alkotásában egyetlen pont sincsen, mely a véletlenre vagy a szemlélődésre volna visszavihető, hogy a mű a befejezésig lépésről-lépésre egy számtani föladat szabotosságával s rideg következetességével haladott előre.

Legyen szabad mellőzni — mint a költeményhez önmagában nem tartozót — a körülményt, vagy mondjuk: a szükségességet, mely első sorban fölyt be a szándékra, egy oly költeményt alkotni, mely a közönséges és művészeti izlésnek egyaránt megfeleljen.

Kezdjük tehát ezen szándékkal.

Figyelmem először is a terjedelemre irányult. Ha egy irodalmi mű hosszabb, hogysen egy leülésre olvashatónak, egyszerűen le kell mondanunk azon rendkívül jelentékeny határról, mely a benyomás egységéből származik; mert ha kétszeri leülés szükséges, a világi ügyek-bajok belevegyülnek s megsemmisítenek mindent, mi csak az egésznek benyomását tehetné. Mivel azonban egyebek hasonlósága mellett egy költő sem teheti, hogy lemondjon bármiről is, mi szándékában őt elősegítheti, nem marad egyéb fönn, mint megvizsgálni, van-e vajjon a külső terjedelemben valamely előny, mely kipótolni képes az egység hiányát, mi amazzal együtt jár. Itt azonnal nem-et kell mondanom. Mit mi hosszú költeménynek nevezünk, az tényleg nem egyéb, mint egyes rövideknek, azaz rövid költői hatásoknak egymásra következése. Fölsőleges bizonyítani, hogy egy költemény csak annyiban valódílág az, mennyiben belterjesen megindítja, fölemeli a lelket; már pedig minden erős fölemelő hatás — psychikai szükségességnél fogva — rövid

Ép ez okból az „Elvesztett Paradicsom“-nak legáltalább fele lényegében próza, egymásra következése költői emelő behatásoknak, vegyítve — kikerülhetlenül — megfelelő nyomasztó hatásokkal, miután túlságos terjedelménél fogva nélkülözi ama szerföltött fontos művészi elemet, az egésznek benyomását vagyis a hatásnak egységét.

Világos tehát, hogy a hosszúságot illetőleg egy meghatározott határ létezik minden irodalmi műre nézve, az egyszeri leülés határa, s hogy bár a prózai alkotás bizonyos nemeiben, milyen p. o. „Robinson Crusoe“ (az egység nem kívántatván meg) ezen határ minden hátrány nélkül tekinteten kívül hagyható, versben elmellőznünk azt tulajdonképpen soha sem lehet. Ezen határon belül úgy alkotható meg egy költemény, hogy terjedelme értékével, más szavakban: megindító vagy emelő erejével, s ismét más szavakban: a valódi költői hatásnak ama fokával, melyet az létrehozni képes, számtani arányt tüntessen föl; miután világos, hogy a rövidségnek egyenes arányban kell állnia a szándékolt hatás belterjességével, azon egy hozzátevéssel, hogy általában valaminő hatás létrehozatalára a tartósságnak bizonyos foka elengedhetlenül szükséges.

Szem előtt tartva ezen tekinteteket, valamint a hatás azon fokát, melyről gondolom, hogy nem áll alatta az itészi- s nem fölötte a közönséges izlésnek, száz sor körüli terjedelemben állapotam meg, a mennyit tervbe vett költeményem számára kellő terjedelemnek gondoltam. Tényleg száznyolcz sort foglal magában.

Most már első gondom az vala, hogy egy kivitelre érdemes hatást vagy benyomást válasszak; s itt egyuttal megjegyezhetem, hogy a szerkesztés alatt folyton azon szándék lebegett szemem előtt, hogy művem általános értékűvé tegyem. Közvetlen

tárgyáról igen messze ragadtatnám, ha azon tételt akarnám megvilágosítani, melyre ismételtén támaszkodám s mely költőiség mellett teljességgel nem szorul bizonyítgatásra, hogy t. i. a szépség a költeménynek egyedüli jogszerű mezője. Mindazáltal álljon itt pár szó, tulajdonképi fölfogásomnak — melyet némely barátom félremagyarázni hajlandó — megvilágosítására. Azon gyönyör, mely leghatályosabb s egyuttal leginkább fölemelő és legtisztább, úgy vélem, a szépnek szemléletében található föl. Valóban, midőn az ember szépségről beszél, saját kép nem egy bizonyos minőséget, mint ezt sokan vélik, hanem hatást ért az alatt; röviden, a léleknek — nem pedig az értelemnek vagy szívnek — ép azon hatályos és tiszta fölemelkedésére utal, melyet fejtegettem s mely a szép szemléletének következményeként jelentkezik. Én tehát a szépséget nevezem meg, mint a költemény mezejét, még pedig egyszerűen azon okból, mert a művészet egy világos szabálya az, hogy a hatásoknak közvetlenül kell az okokból származniok, a czéloknek az elérésükre legalkalmasabb eszközök által kell elérteniök, nem lévén még eddig senki annyira gyenge állapotban, hogy megtagadja, miszerint ama fölemelő hatás, melyről szólottam, legkönnyebben a költeményben található föl. Bár az igazság, vagyis az értelem kielégítése s a szenvedély, azaz a szívnek fölindulása is, mint czél, bizonyos mértékig a költészetben elérhetők, sokkal könnyebben elérhetők ezek a prózában. Az igazság tényleg szabotosságot követel, a szenvedélyt nyersesség jellemzi, (a valóban szenvedélyes ember meg fog érteni engem) ezek pedig homlokegyenest ellenkeznek azon szépséggel, mely mint állítám, a léleknek fölindulása, gyönyörteljes fölemelkedése. Nem következik a mondotakból teljességgel az, hogy a szenvedély, sőt az igazság is ne volna beilleszthető a költemény keretébe; sőt lehet ez épen előnyös is, mennyiben —

V.

Pásztortűz.

Régen.

Midőn a széles utca néptelen s a nap leáldozott volt a gyalui hegyek mögött; midőn a csillagok még nem buvtak elő, hogy lássanak s a holdat felhő takarta, hogy ne világítson . . . A mellett haladó nő remegve simult hozzám, hogy ernyőjével engem is megvédjen a gyéren hulló nagy esőcseppektől.

Hallgattunk. A májusi lég jóltevő melege édes vágyakat teremtett a szívben s társamnak fehér ruhája pünkösdi-napi fényvel ragyogott az alkonyatban. Az a perc volt ez, midőn nincsenek terveink, nem gondolunk semmire, nem érezünk terheket; midőn valónk átadja magát a természetnek s lényünk összeolvad a mindenséggel.

Tündér-világok keletkeznek az agyban s verőfény sugárzik a szívben. A házak helyére tájképeket rajzol a képzelet, az utca megnépesül dalos madarakkal; illatozó lombok susognak a csendben s a köveket virág-szőnyeg lepi el. Minden olyan bódító. Elaltató szellő kapkodja el a lehetet s körüllöttünk a megfélemezés mámorára lebbenti meg szárnyait.

Az idő örületese sebességgel rohan s mégis minden perc a szív nagy ünnepének egy örökkévalósága.

Efenséges csendben, a varázslatnak ezen üdvezítő pillanatában egy csók csattant el a néma ajkakon.

Régen volt.

Mennyi küzdelem, mennyi csalódás; zajos ünnepek öröme, fénye; meg nem birt kötelességek terhe, súlya — ah, mennyi tanúság, mennyi önvád, mennyi igaztalanság és mennyi bánat tartotta meg azóta életemet.

mint az ellenhang a zenében ellentétessége által — mindkettő az általános hatás megvilágosítására vagy segélyére szolgálhat; de a valódi művész mindig ügyelni fog arra, hogy kellő mértékben rendelje azokat a főcél alá s hogy mennyire csak lehető, azon szépségnek, mely a költeménynek légköre s ényege, borítsa leplét reájuk.

Mezőmnek ezek szerint a szépséget tekintve legközelebbi kérdésem a hangra vonatkozott, mely azt leghatályosabban fejezze ki, s összes tapasztalatom arra mutatott, hogy a hang a szomorúság hangja. A szépség, bármilyen nemű legyen az, legmagasb tökélyében, az érzékeny lelket változhatlanul könyekre indítja. A bűnnek hangja legjogosultabb e szerint minden költői hang között.

A hosszúság, a mező és hang meg lévén eképen határozva, a rendes inductiohoz fogtam, azon szándékkal, hogy egy bizonyos művészi élre találjak, mely a költemény szerkesztésében mintegy alaphangul szolgáljon; hogy legyen egy tengely, mely körül az egész szerkezet forogjon. Gondosan végig tekintve minden gyakorlatban levő művészi ható eszközön — vagy helyesebben, színi kifejezéssel élve: élponton (point) — azonnal át kellett látnom, hogy azok közül egyik sincs annyira általános használatban, mint a refrain. Használatának általánossága elegendő volt arra, hogy valódi becsét elismerjem s fölmentett az alól, hogy bonczkés alá vegyem. Mindazáltal körültekinték, mennyiben volna rajta javítás eszközölhető, s e közben csakhamar átláttam kezdetleges állapotát. A refrain vagy zárvers, mint közönségesen használják, csak az alanyi költeményekre szorítkozik és hatása a hang- és gondolatbeli egyhanguságnak erejétől függ. A tetszést egyedül az ugyanazonosság és ismétlés érzése okozza. Én elhatározám ezen változtatni s az által, hogy általában megtartom a hangnak egy-

De az a kis fény, mit akkor e csók tüze gyújtott, nem szűnt meg bevilágítani életem sötét tömkelegébe s mindig fölöttem ragyog, mint épségben maradt kincs a szétzúzott emlékek között.

Mint pásztortűz a láthatártalan homályban.

VI.

Ki a hibás?

. . . A védő így beszélt:

„Védenczem ott nőtt fel a havasok között. Mint gyermek feldúlta a siketfajd fészket s mint ifju, megküzdött egy nőstény farkassal. Nevét nem tudja. Erősnek hívják: ennyi az egész; koráról fogalma sincs; szülőit nem ismerte. Felnőtt, mint egy fenyőszál és szabadon élt, mint egy sólyom — ez az ő élettörténete.

Falu nem volt közel, hogy megismerje a hatalmat, de a természetet nagyon közel találta, hogy megismerje az erőt. E mélységes vadonban, zúgó patakok és sziklagerinczes béczek között, tanyáról-tanyára élt, kecskét, juhót és tehenet őrizve.

Látta, hogy a kutya fízi a nyulat, a farkas megöli az őzet, a medve szétmarczangolja az ökröt. Látta, hogy a felnövő fa alatt kipusztul a bokor, a szirtet megkerüli a patak, a keselyű elhordja a bárányt. A mit csak észlelt, a merre csak látott, mindenütt az erő sikere nyilvánult.

Miután messze volt a templom és messze volt az iskola, benyomásai szerint készítette el lelkében az isteni és emberi törvényeket. Erkölcsvilágából e szó: „nem szabad“, teljesen hiányzott s így tetteinek és vágyainak csak a „nem lehet“ szabott korlátokat.

Az erős boldogul, a gyenge elvesz; a kinek háza van, azt nem bántja a hó, az eső és a hi-

formaságát, míg folytonosan változtatom a gondolatot, a hatást növelni igyekvém; más szavakkal, elhatároztam a refrainre való vonatkozások változtatásával folytonosan új hatást létesíteni, maga a refrain a legtöbb esetben változatlanul maradván.

E pontok meg lévén állapítva, refrainemnek természetét vettem fontolóra. Mivel alkalmazását ismételtelen változtatnom kelle, világos volt, hogy a refrainnek magának rövidnek kellett lennie, ellenkező esetben legyőzhetlen nehézségekre bukkantam volna az alkalmazás gyakori változtatásainál. Annak rövidsége ugyanis egyenes arányban áll a változtatás könnyűségével. E körülmény, mint legjobb refrainre, egyetlen szóra vezetett.

Most már a szónak jelleme lön a kérdés tárgya. Elhatározva magam refraint használni, a versszakaszokra való fölösztás természetes következmény volt; a refrain a versszakok záradékát alkotván. Hogy egy ilyen záradéknak erőteljesnek, hangzatosnak és tartósabb nyomatékoság kifejezésére alkalmasnak kell lennie, a fölött nem lehet kétkednem; s ezen tekintetek a hosszú o betűre, mint a leghangzatosabb önhangzóra s annak az r-rel, mint a legjobban kiejthető mássalhangzóval való kapcsolására.

A refrain hangja e szerint meg lévén határozva, egy szót vala szükséges választanom, mely ezen hangot magában foglalja s egyuttal lehető legteljesebb összhangban álljon azon szomorú hangulattal, melyet a költemény alaphangjául kijelöltem s keresgélés közben teljes lehetetlen lett volna figyelmen kívül hagyni a szót: „Nevermore“ (Sohasem). Tényleg e szó öltött előmbé először.

A legelső követelmény most már az vala, hogy okát adjam a „nevermore“ ezen egyetlen szó folytonos használatának, szemügyre véve a nehézségeket, melyekkel, midőn annak folytonos használá-

deg; a kinek juha, tehene, méhe, fája, legelője, szénája van: az mindennap puha ágyban alszik, mindennap jóllakik s piros csizmát tud hozni annak a leánynak, kinek ő édes furulyaszónál egyebet nem adhat.

Gondolkozott.

A sas elfoglalja a bagoly fészket, a medve elveszi a szarvas tanyáját, a borz beköltözik a róka-lyukba. Így kodifikál a természet. Mindenütt az erő joga a gyenge fölött. És ő naponta olvasta e kodexet.

A lány pedig így szólott:

— Nincsen tehened, hogy megfejhessem; nincsen gyapjud, hogy megfonhassam; nincsen tűzhelyed, hol ételt főztek. Inkább leszek gazdádnak szolgáló leánya, mint neked hitese feleséged.

Másnap a gazda halva, s védenczem fogva volt.

Ki a hibás?

Hiszen csak azt tette, a mit tanítói, a medve, a farkas, a zivatar, a villám naponta cselekszik? Hiszen erősebb volt gazdájánál.

— A bíróság kimondta a halált.

A szegény gyilkos mindezt nem látszott érteni. Úgy tetszett neki, mintha álmodnék. Álmában egy fenséges nőalak jelent meg előtte bekötött szemmel, leeresztett kezében pallos, fölemelt kezében egy mérleg, a mint összeméri a társadalom felelősségét és az egyén tudatlanságát. Arczán véghetetlen részvét és fájdalom volt.

A törvényt nézve, a bírák nem látták meg azt az alakot.

— Ki a hibás?

tára teljesen elfogadható okot kerestem, találkoztam, nem sok időbe került észrevennem, hogy e nehézség egyedül azon előfelvételtől származott, hogy azon szónak oly szokatlanul vagy egyhangulag emberi lény által kell mondatnia; röviden, észre kellett vennem, hogy e nehézség az egyhanguságnak s a szót ismétlő lény gondolkodó képessége gyakorlásának összegyezetéséből származik. Tehát természetesen egy beszélésre képes, de nem gondolkodó lény gondolatára jutottam; még pedig a dolog természeténél fogva, mindenekelőtt a papagájra gondolék, melynek azonban csakhamar fölébe került a holló, mely hasonlóan képes a beszédre s azonkívül a szándékolt hanggal sokkal inkább vala megegyező.

Eddig eljutottam tehát a hollónak, ezen baljóslatu madárnak, gondolatára, mely egy bús hangulatu s körülbelül száz sorra terjedő költeményben, minden versszak végén, egyhangulag ismétli ezen egyetlen szót: Sohasem. Most már az emlékedetséget vagy tökélyt, mint czélt pillantva sem téveszthetvén el szemeim elől, a kérdést tevém föl magamban: „Minden szomorú tárgy közül, az emberiség egyetlenes fölfogása szerint, melyik a legszomorubb?“ „A halál“ — szolt egyenesen a válasz. „S ezen legszomorubb tárgy, mikor a legköltőibb? — folytattam a kérdést. Abból, mit már kissé hosszabban kifejtettem, a felelet ezen kérdésre is könnyű volt: „Akkor, midőn a szépséggel legszorosabban egyesül. E szerint kétségbe nem vonható, hogy egy szép nőnek halála, a legköltőibb tárgy a világon; nemkülönben kétségen felül áll, hogy egy ily tárgyat egy megrablott szerető ajkára adni a legcélszerűbb.“

(Végo következik.)

Elfelejtett harezos.

— 1863. —

Nektek a vén ember eszetekbe jutott,
A ki éveit nem is olyan vén még!
S a ki csak azért nem visel támasz-botot,
Mert egyenest tartja egy szent, dicső emlék.

Ti hozzám jövétek és én újra látom
A szép időt, melyben ifju voltam én is,
Mikor a dicsőség fenhangozó szavától
Ifjúvá lett még a sirba vágyó vén is!

Oh, gyönyörű napok! Oh, aranyos élet!
Oh, eszmék, a melyek eltölték a lelket!
Ezer esztendőre ragyogó történet!
Jertek emlékembe; bárcsak oda jertek! . . .

— Második csatánkban elvették a zászlót
S reménytelen futott szerte a legénység.
Csak tizen támadtunk. Minő támadás volt!
Visszatért ró a elpártolt reménység.

Mikor hazatértünk, én mentem legelől;
Én vittem kezemben a megtépett szent jelt
Virágosó hullott az ablakok felől
S örömben szívem még dobogni sem mert.

Régen tiszt voltam már, mikor ráérhettem,
Hogy meglátogassam öreg szüleimet.
Jó apám köszönve haladt el mellettem;
Nem tudta szegény, hogy a fiából mi lett.

Édes anyám elébb nem mert megölelni;
Csak sirt keservesen, mint a kicsi gyermek.
Ha kérdeztem is, ő nem tudott felelni;
Nem tudta, mit mondjon ily vitéz embernek.

Hogy mégis beszéljen, végre azt kérdezte:
A széles világon van-e oly hős, mint én?
Aztán leborult a kicsiny feszületre,
Hogy vezérem iránt tisztelőre intém.

Látjátok e vágást homlokomon végig!
E vágást egy vasas vezéremre mérte.
Volna gyémánt-torony fel a magas égig;
Ezt a kis emléket nem adnám el érte.

Pedig nem mondhatom, hogy sok volna kincsem.
Éhezem, szomjazom nem egyszer egy héten.
Sokszor eszembe jut, a mi volt és nincsen
S imádságom akkor gyakorta elvétem.

S még az is megjárna, hogy én búval élek,
Ha élne az eszme, melyért vérem ontám.
Hejh, ezért sir bennem oly sokszor a lélek!
Hejh, a kétségbeesés gyakran ezért ront rám,

De félre a búval! Ti hozzám jövétek
S a dicső időkről legalább beszéltem . . .
Áldja meg az isten ezt a nemzedéket
Szent lelkesedéssel, minőben én éltem!

RÉTHI LAJOS.

SZINTE FELÁLDOZTÁKI!

Angolból.

SÁMI LÁSZLÓNÉ.

III.

(Folytatás.)

Látod Alwyn — mondá — most is olyan
szilaj és akaratos vagyok, mint voltam.
Talán még olyanabb, mert annyi évek óta
nem volt senkim, a ki gondomat viselje és
szeressen. Épen olyan vagyok, a milyennek
látol: felnőtt leány, kivel úgy bánnak, mint
gyermekkel; árva, egy igazi barát nélkül; gazdag örökös,
szabadságától, boldogságától, sőt egészségétől
is megfosztva.

Klára elszámította magát erejére nézve. Hangja
remegett s a még visszafojtott fájdalom bizonyosan ki-
tört volna benne, ha az ebédet nem jelentik.

Alwyn Nugente asszonynak nyujtá karját, ki egé-
szén elfehéredett mérgében.

Eleonora egy villámszerű tekintettel sujtotta
Klárát, a mint szó nélkül elment mellette; Klára alig
tudva könyeit visszatartani, az étterembe kísérte őket.
Itten semmi vonatkozás nem történt az előbbi kitö-
résre, a cselédek jelenléte az egész társaságra jótéko-
nyon hatott. Csak biztos és közönyös dolgokról beszél-
tek s a Klára arcáról nemsokára minden felindulás
eltűnt.

De bármennyire fékeztek magukat, kellemetlen
ebéd volt, egyik sem érezte magát jól.

Alwynnak átható tekintete egyikről a másikra
esett s gondolatai bizonyonyal nem azokkal a tárgyak-
kal foglalkoztak, melyekről beszélt.

Nugente asszony és leánya feszesek voltak, alig
tudták dühöket fékezni, arcuk ki volt hevülve s mi-
dőn gondolták, hogy az Alwyn figyelmét elkerülik, sze-
mük szikrázott a dühtől.

Klára hallgatagon, megtörve és kimerülten ült.
Az az ideiglenes erő, az izgatottsággal együtt eltűnt.
A kimondott szavak felébresztették a fiatal szívében
mindig szunnyadó önsajnálatot, s ha szabad folyást en-
gedett volna felindulásának, keserves sirásban tört vol-
na ki.

Mindnyájan örültek, hogy a rendkívüli szép nap-
lementét az étterem elhagyására mentségül használ-
hatták s a parkba mehettek.

— Klára, szerelmem, te maradj a terrasson —
mondá Nugente asszony; künt nyirkos a föld, ártal-
madra lehetne. Te pedig Eleonorám, maradj nővéred-
del, mig én Compton urnak a javításokat megmu-
tatom.

— Szívesen mamám — válaszolá Eleonora kész-
séggel.

De mihelyt anyja és Compton eltűntek szemei
elől, mérges tekintettel fordult Klára felé s éles és
keserű hangon kérdé:

— Hogy merészeled te így mutatni be magadat
Compton ur előtt és ilyen örütségeket beszélni! Kény-
teler leszek mamámnak azt tanácsolni, hogy ne enged-
jen a társaságban megjelenni, ha nem tudod magadat
jobban és illendően viselni.

— Eleonora, ha még egy szót szólasz, utánok
megyek s megmondom Alwynnak, a miről ugyan nem-
sokára maga is meggyőződhetik, hogy nyájas, szelíd
természeted épen olyan mesterkél, mint arczbőröd és
hajad szépsége.

Klára is tudott néha bátor lenni és Eleonoránál
még sokkal csipősebb megjegyzéseket tenni, Eleonora
ilyenkor félt tőle; most is hirtelen felállott s bement
a szobába, mintha attól tartott volna, hogy Klára fo-
ganatosítja fenyegetését.

Klára keserűen mosolygott távozásán, de hamar
elfeledve a jelenetet, mostohája és Alwyn, kik a széles
terrazs alatt sétáltak, vonták magukra figyelmét. Bi-
zonyára nem nézték az ujitásokat, mert szemök nem
nézett sem jobbra, sem balra; lassu, kimért léptekkel
sétáltak, nem ügyelve a körültek levő tárgyra. Bi-
zonyosan nagyon érdekes tárgyról beszéltek. Legalább
erről tanuskodott Klára előtt: arczkifejzésük, hangjuk
hordozása és az a körülmény, hogy sem a harmatra,
sem a sötétülő alkonyatra nem ügyeltek.

Klára nem értett meg egy szót sem, de azért
tudta, hogy ő róla beszélnek.

Mostohája sebesen beszélt; Alwyn feszült figye-
lemmel hallgatta, koronként egy-egy kérdést intézett s
arczkifejzéséről ítélve, a válaszokat emlékébe véste.
Klára érezte, hogy róla beszélnek s ez, mint minden
érzékenyebb természetre, az ő idegeire is izgatónak ha-

tott. A mint ott ült az est homályában, azon gondol-
kodva, hogy e hosszú és komoly társalgásnak vajjon
miért lehet ő a tárgya, izgatottsága lázas állapotá fo-
kozódott. Vajjon mit beszélnek? — gondolá; talán
mostohája rágalmozza azon egyetlen egy lény előtt,
kinnek a véleményére valamit ad? vagy talán Alwyn
igyekezik az ő mult életének lefolyását megtudni s
láthatólag gyenge egészsége, izlése, tanulmányai s szel-
lemi fejlődése után kérdezősködni?

Klára mostohája ellenzése dacára még keresz-
tül ment volna a nyirkos gyepen, hogy az ötlet annyi-
ra izgató társalgást félbe szakítsa, de már is attól félt,
ne hogy Compton Alwynt megsértse vagy megbotrán-
koztassa; a ki érzéseinek vagy szeszélyének a kitöré-
sét megbocsáthatja, de ha egy privát társalgást hivat-
lanul szakít félbe, ezt illetlen gyöngédtelenségnek tar-
taná és sokat veszíthetne előtte.

A leány önuralmára valóságos szerencse volt,
hogy a salonban meggyújtott lámpafény s az Eleonora
zongorázása magára vonta a sétálók figyelmét. A mint
közeledtek, mostohájának e szavát hallotta:

— E szerencsétlen titkot nem tudattam volna
mással, csak önnel, mert az ön ítéletébe és titoktartá-
sába teljes bizalmam van s tudom, hogy hallgatásába
bizhatom.

— Igen, asszonyom, valamint abban is, hogy
kivánságának igyekezni fogok teljesen megfelelni —
volt a válasz.

A hang nem volt meleg, de Nugente asszonyt ki-
látszott elégíteni. Mostoha leányához közeledve, Klárát
oly bosszantóan édes és barátságos hangon szólítja meg,
mi a leányt mindig felingerlé, mert e hang kiválólag
mindig csak idegen társaság előtt volt használva; s
Klára gyűlölte a kétszínűséget, mit nem tudott leál-
czázni.

— Gondatlan gyermek, miért maradtál künt ily
hosszasan — kérdé mostohája.

— Tegnap este a kertben három órával marad-
tam ki hosszabban és még sem éreztem miattam aggo-
dalmat. S Eleonora nem volt kedves, szívesebben vá-
lasztottam a szárnyas-egerek és szunyogok társaságát —
volt az éles válasz.

Folytatása következik.

PORSZEMEK.

A nők többnyire hiúságból lesznek hűtlenek,
a férfiak hiúságból féltékenyek.

A szerelem hasonlít a mámorhoz; csak-
hogy az előbbibe ritkán, az utóbbiba gyak-
rabban eshetünk, az előbbiből lassan, az utóbbiból
hamarabb jözanodunk.

Nem volt felesége annak, s így nem voltak
saját tapasztalatai, ki e téves hitet állította igazság-
gyanánt: csak egyszer s egyet lehet szeretni.

A nők az első légyottól félnek; a másodikra
vágynak; a harmadikat már ők adják.

A női szívet sokan várhoz hasonlítják, de sok-
kal inkább lehetne azt vendégfogadóhoz hasonlita-
ni; egymásután szállnak belé a vendégek, sőt nem
egyben egyszerre többen is elférnek.

Sok férinek olyan az anyós, mint akárhány
nőnek a férj — alkalmatlan.

Hajdanában nem léteztek „Szerelmi levelezők”;
most pedig százával használják azokat, sőt nagyon

kevés férfi van jelenleg, ki szerelmes leveleit nem a legújabb szerelmi levelező: „a telekkönyv“ meghallgatása után írná.

A házasság a fej és lábat veszélyezteti: szarvak vagy papucs.

A gazdag nő nélkülözheti a szépséget: a szép nő pedig megélhet gazdagság nélkül is.

Boldog lehetett Ádám és Éva házas életbe, mert hisz nem volt anyósuk.

A férj és bagoly között a következő párhuzamot állíthatjuk fel: a bagoly akkor lát mikor már senki sem; a férj pedig, midőn már mindenki látja, még akkor sem veszi észre a veszélyt.

Házasság előtt megyünk háztűz nézni, s mégis házasság után veszük észre, hogy ami házunk ég.

A boldogtalan házasságoknak számát a nem szerencsés választások okozzák, ennek pedig oka, hogy csak a férfi kérhet a maga számára házas felet, a nő e jogból el lévén zárva s így a férfinak igen nagy választéka a nők közül; a nőé pedig igen kicsiny a férfiakban s mind a két eset megnehezíti a választást.

A legkitünőbbben utánzott gyémántot is könnyebben meg lehet különböztetni a valóditól, mint a nő ál-könyeit az igaziaktól.

A szép feleség, ha hí marad, lényegileg keveset különbözik a csunyától.

A nyelvészek azt mondták, hogy e szó „feleség“ onnan keletkezett, hogy a nő és férj mint egy-egy fél tesznek egy egészet. De ez nem áll, mert az említett szó a „menyasszony“ szóból származott csak hogy házasság után lesz belőle: feleség.

Különös, hogy az emberek a szívből hiszik a szerelmet; tán azért, mert annak négy kamarája van.

Az első házaspár együtt volt kiüzve a paradicsomból; a mostani házasságoknál nagyon gyakran csak a férj van onnan száműzve.

KELEN.

Kisfaludy-Társaság.

E kitünő társaság harminczhetedik közlését tartá meg folyó hó 10-én nagyszámu és diszes közönség jelenlétében. Az ülés kiválóan érdekes volt, mint emlékünnepegy Greguss Ágost felett, mint a társaság jeles tagjainak felolvasásával fűszerezett ülés.

Szász Károly foglalta el az elnöki széket, mivel Gyulai Pál maga is működött. Megnyitóbeszédében az ujonnan felkapott műfajok: a ve-gyes szinmű és rajz széptani értékéről nyilatkozik, kifejezvé az erős meggyőződését, hogy eltekintve a lángész előjogától, mely mindennek művészi értéket tud adni, a tehetségekre nézve e laza szerkezetre csábító fajok veszélyesek lehetnek, mert muló becsü alkotásokra készítenek az írókat. A nagy mesterek tanulmányozását ajánlja, kiket úgy sem lehet utánozni, mert utánozhatlanok, míg a tehetség megöleje lehet az utánzás. A történelmi

szinmű és valódi beszély elhanyagolása miatt emeli föl szövegét.

E beszéd után Csiky Gergely olvasá föl titkári jelentését, mely e társaság szellemi és anyagi gyarapodását fényesen bizonyítja. A társaság a lefolyt évben 1600 frt. és 50 aranyat (Arany János hagyatéka) kapott, mint újabb alapítványt.

Ezután ünnepi bangulatot öltött a társaság és közönség. Egy nemes tevékenységben, kifáradhatatlan buzgalomban és szorgalomban mintaszerű szeretett tag emléke üjtött meg.

Beöthy Zsolt Greguss Ágost fölött mondott emlékbeszédet, mely úgy stíljének szépségével, mint magvas tömörségével tartós és mély hatást keltett.

Szász Béla költeményét „A halottak törvényészéke“ zajosan megtapsolták.

Mikszáth Kálmántól Györi Vilmos olvasott föl egy vidám s gyakran jóízű nevetést, végül pedig hosszas tapsot aratott apróságot „A becsületbirák előtt“ cím alatt.

Gyulai Pál a „Gyümölcsösben“ című költeményt olvasott föl; e költemény tárgya, hogy bölcsész költő mint nem törődik világgal, mulandósággal — s ültetget fát. Nem törődik vele, felnőnek-e, nem-e, megélik-e vagy nem; de elképzeli maga elé a fák jövőjét: a mikor az általa ültetett fák megterepélyesednek, s árnyában megpihen a vándor, s estefelé olykor, kit a szív sebe hajt, szeretőjét ifju ide várja majd. A hangulatteljes, nagy tetszéssel fogadott szép költemény utolsó stórfái úgy hangzanak, mint az elhaló accord:

Ide jó a gyermek, gyümölcs ha pirul,
Tilos gyönyört szagat ág lombjairól,
S gondviselő isten, jó termést ha ad,
Ide gyül ki ősszel az egész család

Csak én nem leszek ott, de ott lesz nyomom,
El is emlegetnek egy ember-nyomon,
Mert mikor megáldnak, jó fák titeket,
Meg-megáldják azt is, a ki ültetett,

Végül Beöthy Zsolt titkár tett jelentést az 1883-ik évi pályázat eredményéről s kihirdette az új jutalomkérdéseket.

IRODALOM.

Fájó szívből.

Költemények. Irta: Pálmai Ilka. Budapest 32 r.

Egy költő, specialiter regényíró, Flaubert Gusztáv levelezését, melyet George Sanddal váltott, adá ki a napokban az unoka-öccse Párisban. Szabadjon közölnöm belőle egy passust, „Legyőzhetetlen undort érzek attól“ — írja Flaubert — „hogy papírra tegyek valamit szívből; sőt úgy jó nekem, hogy a regényírónak nincs joga kimondani véleményét bármiről is. . . . Azért hát nem kevés az, a miben majd megfulladok, a mit szeretnék kiköpní s a mit elnyelek stb.“ Erre ezt a választ kapja G. Sandtól: „Mit? hogy ne tegyünk írásba szívből semmit? Azt már nem értem, de épen nem értem! Sőt nekem úgy tetszik, hogy egyebet nem is tehetünk beléje. Elválaszthatja-e valaki az érzést a szívtől? Hát különböző két dolog az? Ketté hasadhat-e a való? Elég az hozzá, hogy épen oly lehetetlennek tartom nem adni magunkat egészen bele a munkánkba, mint nem a szemünkkel, hanem egyébbel sirni, vagy nem agyvelőnkkel, hanem egyébbel gondolkozni.“

Flaubert meghökken reá s meghunyászkodva felel: „Roszul fejeztem ki magamat, ha azt mondtam, hogy nem kell szívből írni; azt akartam

mondani, hogy személyünket nem kell szinpadra állítani.“

Az már más! mondom már most én. Alanyiasabb költőt alig ismer a világ, mint Lord Byron, de egyénisége, gondolkodása, szíve bele van olvadva a művébe, személyisége sehol se tola-kodik előtérbe. Holott V. Hugó alanyiaságát, úgy szólva, tárgyiasá teszi. Úgy tetszik az embernek, mintha minden ötlete — sokszor hemistiché-e — után feltartaná a fejét, körülnézne s hallatná: „Én mondom ezt, V. Hugó, hogy tetszik? Plaudite!“

A világért sem a czimzett füzetke tartalma kisebbitésére írom, de meg kell vallanom, hogy két külsőség egy kissé megbotránkoztatott. Egyik, u. m. „a fájó szívből“ cím, a mit elég lett volna magokból a dalokból olvastatni ki. De még inkább a másik: az a mellékelt arczkép, melynek affectált attitude-jével — bocsánat az idegen szólamért — nem bírok megbarátkozni, a melyet azonban nagyon hajlandó vagyok photographusaink sokszor tapasztalt izléstelenségének tulajdonítani.

És ezzel mindent elmondtam, a mi kifogásom van a füzetke ellen. A mi a dalokat illeti, csak az az egy szavam van hozzájuk, az, hogy: dicsérem!

„Csak ennyi? — kérditek. Feleletem: nem „csak“ ez, asszonyaim és uraim, hanem minden!

Mert lám, a közönséges társalgásban mily bőbeszédűek vagyunk, míg embertársainkat szóljuk. De abban a ritkább esetben, mikor valakit megdicsérünk, mihamar kifogyunk a szóból! Az előbbi esetben oly ügyesen, oly szaporán, oly sikeresen forgatott fegyver az elemzés, az utóbbiban eltompul, ellassodik, a szónoklat vagy causerie elnémul, kivéve, hogy ha a társaság valamelyik tagja egy „de“-vel minősítheti dicsérő szavát.

És nemcsak a társadalomban van ez így, hanem az irodalomban, a kritika terén is. Nezzük csak! Teméntelen iv van teleírva Horatius, Schiller, Plato, Correggio, Mozart, Beethoven s ki tudja hány nagy ember hibáival és fogyatkozásaival, de mi-helyt dicséretökre kerül a szó, a szép, jó, igaz, száraz qualificatioin s a bámulás interjectionin túl igen kevés van. Mert azt, hogy p. o. Homerusnak ezek vagy ezek a hasonlatai, így s így fest egy és más jellemet, vagy hogy Beethoven ezeket s ezeket az érzelmeket fejezi ki Sonataiban s Symphoniáiban, nem dicsérésnek, hanem csak referadának és a kritikus mély belátását, éles esztétitog-tató, ha tetszik, tanusító nyilatkozatoknak tartom.

Megvallom bűnömöt, én nem bánom, hogy így van. Midőn kritikát olvasok, legörömbösebb veszem, ha a bíráló a rostálendő mű reáhatott benyomásának legyegegyeszerűbb kifejezését adja dicséret gyanánt. Ez azonban ritka eset. Rendszerint indokolni akarja tetszését és bizonyítani dicséretét. Hogy ezt tehesse vagy világosan, vagy sejtetve, hivatkoznia kell aesthetikai elvekre, szabályokra és értelmezésekre. Már pedig én inkább hiszek a jó-izlés catholicismusában, mint az aesthetikai rendszerek sokaságát, egymásnak számtalanszor ellenmondó állítványait és a „szép“-nek elméletében s alkalmazásaiban tökélytelen és csélcsep (vague), de soha sem adaequat értelmezéseit, kétségkívül részemre fog állani.

Azonban mindezek nem tiltják, hogy néhány száraz szóval meg ne mondjam, mi tetszik nekem az ezennel ajánlott és ajánlandó dalkönyvecskében: 1) Az erőltetlen, tiszta magyar nyelv. 2) Az, hogy minden dalban egy kikerekített gondolat van szabatosan kifejezve, mely az olvasás után, mint egy tetszetős dallam, megmarad emlékünkből. 3) Az a megfoghatatlan, következőleg megmagyaráz-

hatalatlan valami, a mi egy műnek érdeket ad s a melyet száz másban nem lelmi.

Bátor vagyok hinni, hogy a füzetkének egy elfogulatlan olvasója sem fog nehezteni, hogy figyelmére ajánlom.

BRASSAI.

A Kölcsey-Egyesület Évkönyve

1881—1883. Arad. Dr. Marki Sándor jó szolgálatot tett az irodalomnak azzal, hogy gondos szerkesztéssel e derék aradi egyesület munkásságát a hazai nagyobb közönségnek bemutató. Arad kitűnő tanári kara és írói köre oly nemes egyetértést, buzgalmat tanusít azon mind nehezebbé váló feladat teljesítésében, hogy teremtsen egy kisebb szellemi központot Aradból. A vidéki városok, nem véve ki Kolozsvárt is, a szellem embereire nézve az elszigeteltség, elmaradottság számkivetési helyeivé válnak. Akárhány vidéki városban lakó író érzi azt az égető szomjúságot, mely Tantalos kinaira emlékeztet. A nyers polgári elemmel szemben teljes tehetlenségre van kárthatva. Csak egyetértés, összetartás tud egy kis szellemi tüzhelyet teremteni, melyhez mindenki járul a maga gyújtó szövetekével és a melyet nem rabol meg egyik is másik is, hogy saját céljaira használja. Természetesen ehhez a társadalmi sűrűbb érintkezés kell. Ez az aradi Kölcsey-Egyesület célja és hogy ezt mennyiben éri el, arról személyes tapasztalatot szerezhettek e sorok írója közelebről és arról meggyőződést meríthet magának távolabbi körben is bárki, ha figyelmesen végig forgatja a Kölcsey-Egyesület három évi működését felülbiztató évkönyvet. Van ebben irodalmi tanulmány nem egy. Kölcseyről és Aranyról dr. Jancsó Benedek ír kiváló képzettséggel és készséggel, Rózsaági Antal tanulmánya Madame Sevigné-ről a francia irodalomban szép tájékozottságot és beható felfogást tanusít. Goldis János Carmen Sylvától ismertet meséket, a szerkesztő pedig Aradvármegye történetéből vett régészeti tárgyat dolgoz fel a nála megszokott alaposan. A szent-annai avar gyűrűt ismerteti, melyet Torma Károly társaságában keresett föl és a Csála várát írja le és történetét vázolja élénk tollal. Rosnyai Mátyás, Lukács Mihály, Ábrai Lajos, Paresz István, Fényes Dezső, Petrovics Arzen tudományos cikkeire ez alkalommal ki nem terjeszkedve, érdekesnek tartjuk a Kölcsey-Egyesület cz. cikket megemlíteni, mely ez egyesület sokoldalú tevékenységét, felolvasó és emlék-ünnepélyeit írja le. Ez ismertetésben foglal helyet Rozvány György nagy-szalontai ügyvéd felolvasásának ismertetése, melyet ő az aradi Arany-emlék-ünnepély alkalmával tartott. Mint Arany ifjúkori barátja Aranyról érdekes apróságokat közöl. Különösen érdekes Rozvány megemlékezésében Arany nemzetörködésére vonatkozó részlet, mely ugyancsak megzafolja egyesek azon felfogását, mintha Arany távoli szemlélője maradt volna a forradalomnak. Álljon itt a következő részlet:

„Arany — mikor szolgálatban nem állott, — éjjelenként józfüket aludt otthon. Egyszer ismét aludt, midőn a két ágygyal s egy üres ládájú pam-laggal bútorozott szobába belépő Balogh János föl-rázta őt álmából. „Barátom! Soha sem láttál még oly vig embert, mint Csungó Náci!” „Nálad is nagyobb bolond?” kérdé a boszus költő. „Becsülem-re, sokkal nagyobb!” És el kezdte beszélni az Aradon még most is emlékeztethen levő sajtóságos embernek apró csinyjeit, úgy, hogy a figyelni kezdő Arany-nak szemeiből végkép kiment az álom. A

közben bíró uram hatalmasan kezdett hortyogni, mi a hosszas beszéd után szintén aludni készülő másik kettőt erősen boszantotta. „Te, Jani!” — szóló Arany Baloghhoz. — Rugd meg csak ágyadból azt az üres pamlagfiókot, — majd meglítod, mi lesz.“ Dictum, factum! Bíró uram felrezenve kiáltja: „Komám! Lóttek a várból!” — Amazok alvást tetteve, bíró uram is megnyugodott s rövid időn újra kezdte a hortyogást. Erre Balogh még hatalmasabban rug-gott a fiókon. „Megint lóttek!” — kiáltott a följedt bíró s költögette társait; de ezek meg se moczczan-tak. Felöltözött tehát, hogy majd ő maga néz utána a dolognak s azon jódarab idő alatt, míg ő oda-künn vigyázott, emezeknek csakugyan sikerült el-aludniok.

Másnap Arany, szokása ellenére, csakugyan elment a Fehér-Keresztbe s elment azontúl minden-nap, hogy tanúja legyen Csungó Náci eredetiségei-nek; és Rozvány úgy találta, hogy a Bolond Is-tóknban igen sok a Csungóra való reminiscencia. Egyebek közt elbeszélte még, hogy Arany a forra-dalom után sok kéziratot megsemitett, — hogy a Nép barát szerkesztősége révén kapott 7—800 frtnyi készpénzt az ő atyjánál rejtette el, hol Kauf-mann tábornok, a későbbi taskendi győző is száll-olva volt; s hogy a három hétig bujdosó, azon-tól pedig otthon rejtkezkedő Aranyt Kenyeres Já-nos szalontai szolgabíró mentette meg az elfogatás-tól, mit a költő egy szép költeménnyel hálált meg. 1850-ben a három éves korában elhunyt Kenyeres fiúnak halálára állítólag ő írta ezen költeményt:

„Sír fagyán elhervadt
A bimbó, mely fakadott,
Léte kezdetében,
Koporsó éjjében
Semmisül, hamvad el.

Reményi a szülének
Gyászködbe sülyedének;
Kebélet bü rázza,
Hogy gyöngé virága
Semmisül, hamvad el.
Oh, ne sird e könnyeket
A fagyott kisdéd felett! —
Meghalt a portetem:
Az égi szikra nem
Semmisül, hamvad el....“

A kis halott síkővére pedig, a név megemli-tése után, ezt írta volna:

„Kicsin a te sírod, magzatom:
Nem fér abba tenger-bánatom....“

Rozvány bemutatta e felolvasás alkalmával nővérenek albumát, melybe Arany sajátkezűleg ír-ta be a következő kiadatlan emlékverset:

„Én láttam a bimbót; láttam azt,
Midőn, érezve a nyájas tavaszt,
Kezdet kifejlenni.
Örült a lellem s kéjjel telék
És — mint hiú kertész — sokat merék,
Sokat reményleni.

De ennyit nem. Reményem balga volt:
Árnyékban sem mondotta a valót,
Milyen lesz a virág.
A természet rá csillogó mezét
Szövött; a sok kontár kertész-kezek
El nem torzíthaták.

Hintsd, virágszál, most hintsd bájjaid!
A hervadásnak messze-napjait
Rettegnek nincsen ok;
Érintsen bár a hervadás szele, —
Dús illatod, lényednek szebb fele,
A szellem, élni fog!”

Az egyesület III. szakosztályába dr. Márki ösmer-tette Vörösmartynak a szent-annai temetőben levő következő sorait:

„Egy özvegy, boldog mint nő és mint anya egykor,
Míg e szép neveket sorsa viselni hagyá, —
Köble kihalt örömét e kőnek alája temette,
Jó férje s szeretett magzata hamvaiban. —
Eltemeté bennök, mit az élet nyujthata édest
És örökös gyászának fellege szálla reá.
Sorsa sötétségén csak a hit fáklója dereng, mely
Túl a síron ígér majdani egyesülést.“

Az egyesületnek van egy tiszteletbeli, (Jókai Mór) 2 alapító, 422 rendes és 138 pártoló tagja. Az évkönyvet az egyesület alapszabályai zárják be. Elvezetettel böngésztek át e derék könyvet, mely Arad szellemi életét szép világitásban mutatja be.

BAYARD.

SZINHÁZ.

I. Irene.

Kisfaludy Károly gyönyörű dictiókkal, eszmé-nyi felfogással és igaz szenvedélyvel irt tragédiáját, melynek tárgyát Mikes Kelemen egyik levelében föl-említett adoma adta meg, szinpadunkon a nagy költő emlékezetére először került színre és hatást tett. A romantika fuvallata érinti a néző keblét, azon romantika fuvallata, mely a szív véghetetlen láttávolat tárja föl, mely beteges érzékenykedéstől még ment volt. Ez elemet a német kedély erőtlén sovárgása és a hanyatló francia romantika csil-logó retorikája vitte bele az európai költészetbe, de Kisfaludyt Shakespeare szelleme lengi át. Van a realis étellel szemben bizonyos hitszerű felfogás e romantikában. A szépség hatalma diadalt nyer a hódítás szomjától dühössé vált török tábor felett és az, kinek keblén a szépség e tökélye, mint ál-dozat, elhervadni kész: diadalt nyer önmagán, hogy a világalom birtokára magát méltóvá tegye. Ime, az alap eszme . . . Alapszámát keresni a drámá-ban ma, midőn a sociologok kedvelt kifejezése sze-rint csak az ember természetrajzát látjuk: az erő-sebb ellen a gyenge fájdalmas, fegyvertelen küzdel-mét, a mely küzdelemben a romantika talizmánja: a szív elveszti értékét, becsét: olyan szokatlan valami, hogy mint váratlanság is meglep és cso-dálatosképen meghat. A darab meséjét elmondani felesleges dolognak tartjuk. A széptani méltatást untig elvégezték irodalom-történeti kézikönyveink és újabban önálló tanulmány is jelent meg külön Irene-ről. Érdekes dolog Bolyai művével egybeha-sonlítani. A nyelvezetet Vörösmarty tisztább cse-n-gésűvé tette, de azért a dialektikus ellentétekben gyönyörködő romantika erényeit és hibáit már Kis-faludynál fölhaladjuk. Ki feledi el Irene szavait, ki kegyencznői rabságát azon kezdi, hogy rabnőinek visszaadja szabadságát, mert:

„Szabad lélek tud csak szeretni.“

Szabadság . . . szerelem e társítása már megpendül Kisfaludynál; viharos erővel ráz meg Petőfynél. Kisfaludy e görög tárgy felfogásá-ban az elnyomott magyar nép kedélyét tükrözi vissza. Kovács Gyula Agenorban egyikét adta legjobb alkotásainak. Szacsvainé Iréneje érzelmes volt, Szacsvai Mahomet szerepében szép sikert aratott. Az előadás összevágó vala. Mátrai az öreg Haliból csi-nált, a mit lehetett, mert ez alak Kisfaludynál na-gyon halavány.

II. Néró, római császár, írta Costa Pietri. E dráma Tacitus és Svetonius nyomdokait oly történelmi hivatással követi, hogy Néró életéből vett képsorozat az egész dráma. Még pedig melyik korszakból? Nérót sülyedtségének legalacsonyabb fokán tünteti föl, midőn az él, kicsapongás, folyto-

nos láz és szeszély szülte, vérengzések közepette ki-meríté egyébként nagy testi és szellemi erejét odáig, hogy arany palotájából a diadalmas Galbá közeledtére egy kis kunyhóba menekülvén, Rómától nem messze e helyen tanult meghalni egy felszabadított rabnőtől: Attistól. E leczkét is a közönség előtt próbálja el, hogy a tiszta szájalom érzése helyett az undort és megvetést is érezze a néző. Az utolsó felvonás czime: Róma hőse: irónia. Egy gyáva, kinek egyetlen menedéke a halál, ki az előző felvonásban már visszautasította a jellemes Attistól fölajánlott mérget, egyik satelése segítségével tud csak öngyilkos lenni. A tivornya göze még fejében, az élet unalom szívében, a gyönyörű Ekloga, az életkedv e megtestesülése, kiterítve, mérgezett ital-tól a halál karjába rogyottan: Néro még ekkor is csak a közelgő csapatok miatti nagyobb rémképek által üzetve hal meg . . . más segélyével. És csodálatos vegyülék az ember hangulata. A tivornya közepett Ekloga halála által felriasztott, a Galba közeledtének rémhírre szerte szaladt vendégektől egy magára ott hagyott Néro, az Attis hősies ajánlata helyett a lantot ragadja meg. Az utolsó percekben szunyadni kísérti meg és a hű, őt sirjáig szerető, Attis palástjával fedi be magát: ekkor is az jut eszébe, hogy mily szép tárgy volna egy költőnek e gondolat: a lakoma terítője fehér, mint a halál leple. A dráma szolgálai utánzással másolja azt a hatalmas árnyat, mely Tacitus könyve olvasója előtt sötétlik. Nem a drámai fokozatra, de a történelmi egymásutánra, nem a költői igazságra, de a történelmi hűségre ügyelt és, midőn ettől eltérni szárnyát megpróbálta . . . oly hagyományt sértett meg, melyet a költőnek tisztelni kell, Attis szájába adja Arria szavait, melyekkel e nemes nő öngyilkosságra biztatá a habozó Paetust. Attis utó-végre is egy kéjhölgy volt, bár Tacitus elismeri, hogy egy rab lélekhez nem méltóan szép halállal nemesíté meg rút életét.

Minthogy a dráma hatásának egységesnek, fokozatosan emelkedőnek kell lennie: Costa helyesen teszi vala, ha a darab meséjén egyet fordít és Attis nevet ad neki. Mily érdekes psychicus problémát old vala meg, ha egy sülyedt, egy elesett nőt a felszabadítás bűvhatása által lélekke teremt át, ki a silány környezetből kimagaslik és urát, istenét: Nérot . . . halni tanítja. Így Néro foglalja el az előtért Attis egy árny, egy kísértet: a Néro elaltatott lelkiismeretének árnya, kísértete. Aztán mily élvezhetetlen e nő sokbeszédű bölcselkedése, melylyel mind az öt felvonáson át rendre ad erkölcsi leczkét, előbb Attisnak, azután Néronak; sőt még a bohócoknak is. Néro e lelketlen és felelősségre képtelen rosz szellemének is. A közönség utoljára unja a sok bölcseséget, undorodik a sok embertől és megveti a gyáva császár erőlködését. De hát ez a drámai hatás czélja? Ha az volt Costa czélja, hogy a caesarismust megutáltassa: jó művet írt, de nem költeményt. Ha az volt czélja, hogy a lelket a bűn fertőiből a hősies jellemerő tiszteletéig fölemelje: teljesen elvétett drámát adott, Mátrait megérdemlett kitüntetéssel fogadta a szép számu közönség. Játéka egész este művészi tapintatra vallott.

BAYARD.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvártt, 1884. február 16.

— GRÓF CZIRÁKY JÁNOS MAGYAR KIR. TÁRNOKMESTER haláláról minden lap, még politikai ellenfelei is meghatottan emlékeztek meg. Mint hatalmas tagja a forradalom előtti aulikus pártnak, mint kiváló tényezője a katolikus szellemű propagandának, mint a főrendiház

másod, a Szent István társulat világi elnöke, mint nevezetes dignitárius sokkal jelentősebb helyet foglalt el a magyar társadalomban, semhogy halála mély részvétet ne költött volna. A főrendiház elnöke Szogyevyi Morich László mint minta embernek állítja a főrendek elé emléket, a képviselőház részvétét jegyzőkönyvileg fejezte ki. Élete utolsó napjaiban okozott általános fel-tűnést a felség által való fölhívása Bécsbe. Némelyek helytelenül hűlését ez utra viszik vissza, holott Lovas-berényen kapta a gyorsan lefolyó kórt, mely váratlanul végződött halállal. Cziráky János 1818-ban született. Szép képzettségének egyik tanújele azon tudori értekezése, melyet Ferdinánd királynak ajánlott. Közpályá-ja, 1843-ban lépett mint kir. táblai bíró és a forradalomig e tisztet viselte. A forradalomban nem vett részt, csak a függetlenségi nyilatkozat után ajánlá fel szolgálatát az udvarnak. 1884-ig maradt hivatalban, mint a pesti legfelsőbb törvényszék elnöke. Ekkor visszalépett és csak 1860 óta folytat közpályát. Számos kitüntetés érte. A felség előbb főkamarsává, azután tárnokmesternek nevezte ki. Buzgó katolikus lelkének jól eshetett, hogy XIII. Leo pápa, midőn betegségének híret vette, apostoli áldását küldte. Hamvait kenyerei birto-kára szállíták, hol a családi sírboltban helyezték el. Az akadémia, Szent Vincze egyesület, Zichy Bódog gr., Szapáry Géza gr., Liptay Béla br., gr., Károlyi Pistáné, József főherczeg és Klotild főherczegnő, a főrendiház, Szent István társulat stb. koszorukat küldték a koporsóra.

— A HELYBELI ZENE-CONSERVATORIUM, EZ EGYETLEN egyesület, mely a komolyabb zenét behatóbban műveli, az utóbbi időkben emelkedőben van. A tanítványok létszáma 104-re emelkedett. Vagyon helyzete javul. Sinyli ugyan a színházi zenekar szertebomlását, mit a színház nagyon is érez, de olyan érdeklődés fordult e derék intézet iránt, mely remélünk engedi, hogy a színház ügyének megoldásával kapcsolatban vagy azután a zene-conservatorium nagyobb mérvű segélyt fog nyerni. A zene-conservatorium által rendezett hangversenyek nagy közönséget vonzanak a conservatorium helyiségébe. A múlt vasárnap, febr. 10-én tartott hangverseny is meglepő szép sikerrel tartatott meg. Úgy az ének számok, mint a zenei részletek sikere általános meglepéssel tölték el a műértő közönséget. Ez alkalommal Balogh György-né is hallatta szép hangját, a „Büvös vadászból“ énekelte Agatha „Aria a recitativo“-ját. Tapsvihart aratott gyönyörű énekével. A conservatorium magas rendű érdeket képvisel Kolozsvártt. A műértő elemnek tömörülése városunkban a hanyatló zene kultusának adhat új lendületet.

— A KOLOZSVÁRI SZÉPÍTŐ-EGYESLET FELHÍVÁST TESZ közzé a város polgárságához, hogy minél számosabban lépjenek az egyesület tagjainak sorába. Az alapszabályok 2. §-a értelmében alapító-tag lehet mindenki, ki városunk szépítésére egyszer mindenkorra 50 frtot adománnyoz, és ezek egyuttal az egyesület örökös tagjai lesznek. Rendes tagok pedig azok, kik félévénként 1 forintnyi csekély összeg fizetésére kötelezik magokat. Mihelyt az egyesületnek 100 tagja lesz, az alakuló közgyűlés azonnal megtartatik. E felhívást az ideiglenes bizottság nevében Dr. Haller Károly az egyesület kezdeményezője, Hegedűs István és Szvacsina Géza hocsátották ki. Kell-e ez egyesület fontos hivatását egy szép irodalmi lapban bővebben fejtegetnünk? Hiszen Kolozsvártt lépten-nyomon a szépérzékét sértő építkezésekre, szemetes utcákra és elhanyagolt, össze-vissza állapotokra bukkanunk. Egy öntudatos és kellő anyagi és erkölcsi súlylyal bíró társaság megfijithatná ez öregedő város arczatját.

— MÁTRAI B. BÉLA JUTALOMJÁTÉKA ALKALMÁVAL érdekes megjegyeznünk azon körülményt, hogy Mátrai színészi pályájának mintegy zárvékét jelöli. Május elsejétől ugyanis Mátrai megszűnt a kolozsvári nemzeti színház tagjai lenni, hogy elfoglalja új állását a budapesti nemzeti színházban, nem mint működő színész többé; hanem mint drámai igazgató egyik hivatalbeli közege rendezői minőségben. A csütörtöki jutalomjáték tehát utolsó lesz Mátrai színészi életében. Mátrai pályáját — mint szerződött tag Aradi Gerő színtársulatánál kezdé meg a budai várszínházban és 1870-ben szülővárosába, Kolozsára jött, hol rövid megszakítással, mint első rendű színész működött, Nálánál regibb színész, Kovácsot kivéve, Kolozsvártt nem volt. Tizenegy évi működése alatt összesen 2800 estén szerepelt színpadon. Ebből 1620 estén átlag majd minden harmadik nap, Kolozsvártt játszott, és összesen 699 szerepből telt ki az 1620 színházi est. Jagót adta 17-szer. Biberáchtot 15-ször. Moor Ferenczet 14-szer. Har-

pagont 14-szer. Hamletben a színészt 10-szer. XI. Lajost 10-szer. Shylockot 7-szer. Árulást követett el 145-ször. vérengzést 19-szer, csalást 130-szor, lopott 170-szer, sikasztott 87-szer, váltót hamisított 15-ször, mérget kevert 114-szer, uszoráskodott 42-szer, megfojtott 24-et, párbajban és azonkívül le lőtt vagy leszurt 43-at, vegyes gyilkoságot követett el 145-öt; elfogatott 215-ször, megöletett 100-szor, öngyilkos volt 69-szer.

— A KEMÉNY ZSIGMOND TÁRSASÁG MAROS-VÁSÁRHELYTTE febr. 3-án és folytatólag 10-én tartotta ez évi 2-ik ülését, melyet zárt kebeli ülés előzött meg. A nyílt ülésen első sorban Sándor Kálmán olvasta fel Boross Gábornak, mint vendégnek, «A görög vándordalnokok»-ról című értekezését. Utána dr. Tolnay Lajos értekezett a világ-irodalom legnagyobb lyrikusairól Pindar, Horacz-Petrarcaról, Dante és Schakespearról. Jellemezte Byront, Burns Robertet, Goethét, Schillert, Petőfit és Aranyt. E felolvasások után a titkár Gyulai Pál és Neugebauer levelét olvasta fel, mire az ülés elcsoszott.

— AZ ERDÉLYI MUZEUM-EGYESLET BÖLCSELET-NYELV ÉS történelemtudományi szakosztálya f. hó 16-án, szombaton d. u. 5 órakor az egyetem bölc. karának VIII. sz. termében szakulást s ennek végeztével kebeli zárt ülést tart. A szakulás tárgyai: 1. Közéletünk árnyképe, Hegedűs Istvántól. 2. Észrevételek Bánkban jelleméről Katona József tragoediájában, dr. Ferenczi Zoltántól. A kebeli zárt ülés tárgyai: 1. Új tagok bejelentése. 2. Az ügyrend megállapítása. 3. Alelnök, 3 választmányi tag és szerkesztő bizottság választása.

— HARMATH LUJZÁTÓL SZÍNHÁZUNK A JÖVŐ HÓNAP elején „Fehér Jodit“ című 3 felvonásos népdramát fog színre hozni. A darabról a színházi körökben elismeréssel szólnak.

— SZÉCHÉNYI LAKOMA. A BUDAPESTI NEMZETI KASZINÓ vasárnap alapítójának emlékére megtartotta szokások ünnepe lakomáját saját helyiségében. Az ünnepi szónoklatot a közgyűlés megbízásából a harmadik fogásnál, báró Radvánszky Béla zólyomi főispán mondotta. Utána gróf Széchényi Béla az igazgatóságot köszöntötte fel, mire Károlyi István gróf felelt; majd Dessewffy Aurél gróf köszöntötte fel gr. Khuen Héderváry horvát-bánt egy szellemes toasztban. — A kaszinónak közel 700 tagja közül kilenczvenhaton vettek részt a lakomában, mely este 7 óra után ért véget.

— A BUDAPESTI NÉPSZÍNHÁZ PÁLYÁZATOT HIRDET népszínműre, mely lehet ugyan a vidéki népeletről vett tárgyú, de előnyt ad azoknak, melyek a városi népeletről tárgyalják. Jutalma 100 arany, mely csak absolut becsü műnek adatik. Pályaművek okt. elsejéig Márkus József bir. jegyzőhöz (Bpest, régi városháza) küldendők.

— VALAHÁRA GONDOSKODIK A NÉPSZÍNHÁZ NYITÁNY zenéről is, melyet népszínművek előtt játszanak el. Pályázatot hirdet ugyanis erre. Lehet eredeti vagy népdalok olyatén összeállítására, hogy művészi értékkel bírjon. Jutalma 20 arany, pályaművek a biz. jegyzőhöz okt. 1-éig beküldendők.

— AZ ÉJI LÁTOGATÁST, GYULAI PÁL E MEGRAGADÓ románzatát kiadta a Rózsavölgyi cég, mint melodramát zene kísérettel. A zenét hozzá Káldi Gyula készítette.

— BÁRÓ BÁNYFY GYÖRGY DALAIBÓL ISMÉT MEGJELENT nyolcz darab, azok, melyek a Gulyás című népszínműhöz vannak írva. Javarászók ismeretes.

— KOLOZSVÁR JÓL MÚLAT. A MULT HÉTEN EGYETLEN este hat táncmulatság volt.

— AZ ORSZ. KIÁLLÍTÁS ZENEI CSOPORTJA ELHATÁROZTA, hogy a kiállítás tartama alatt a kiállítás keretében egy országos dalárünnepély és egy nagyszabásu hangverseny rendeztessék és pedigen az egyik a kiállítás megnyitása, a másik a kiállítás berekesztése alkalmából tartatnék meg. Miután mind a két hangverseny nagyszabásuak terveztek, ezek rendeztetésére szűkebb körű bizottság fog kiküldetni.

— MŰVÉSZET KÖRÉBŐL. — VILTNE AZ ÉV APRIL HAVÁBAN Aradon fog vendégszerepelni. — A budai várszínház bérletét valószínűleg Feleki Miklós a budapesti színház érdeműs veteránja kapja meg. A bizottság be is kérte Felekitől már a föltételeket. — A Deák szobor öntését a budapesti Schlick cég 60,000 forintért hajlandó elvállalni.

Tartalom: Nemzeti élet és nemzeti irodalom. Széchy Károly. — Lada! Kérnek. Jösz-e? Jokai Mór. — Alkony-órak. Bartha Miklós. — Elfelejtett harezos. Réthi Lajos. — Szinte feláldozták. Sáni Lászlóné. — Porszemek. Kelen. — Kistaludy-Társaság. — Irodalom. Fájó szívből. Brassai Sámuel. — A Kölcsey-Egyesület Évkönyve. Bayard. — Színház. Bayard. — Különfélek. — Tárca: Poe Edgar a „Holló“ról.